Q. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE

XENODOCHIIS,

VULGO

Von Hospitälern
Oder
Lazarethen.

QUAM
BENEVOLO ORDINIS MEDICI INDULTU
IN ACADEMIA ERNESTINA
PRAESIDE
D. JO. HERMANNO FüRSTENAU,
PRIMARIO MEDICINAE, OECONOMIAE ORDINARIO PROFESSORE,
PRO LICENTIA
IMPETRANDI SUMMOS IN ARTE SALUTARI HONORES
ET DOCTORIS GRADUM
D. XV. NOV. CIϽ IϽCC XXXIV.
H. L. Q. S.
PUBLICO ET PLACIDO SENATUS ACADEMICI EXAMINI
EXPONET
CHRISTOPHORUS RANDEL,
MAGDEBURGENSIS.

RINTELII TYPIS ENAXIANIS.

I.

Quod ſi de vera valetudinem conſervandi, morbosque profligandi ratione ſollicitus quispiam fuerit, is certe haud felicius citiusve eandem inibit ac ſi prudenti & ſedulo cauſarum, quæ utramque efficiunt & fulciunt valetudinem inſtituto examine ſalubrium æque ac inſalubrium veram conſequatur notitiam, ita tamen, ut exactam ſui ipſius cognitionem prius acquirat, quidque proſit corpori, quid vero noceat, quid animum erigat proſternatue, ſedulo attendat, quam ad cauſarum ſcrutinium accedat. Utriusque vero cauſæ valetudinis fere ſunt infinitæ. Quod ſi enim a Deo O. M. unico ſalutis fonte diſceſſeris, cuncta quæ nos circumſtant, valetudinem certa ratione conſervare, aut labefactare & frangere queunt. Communiter tamen ſenario comprehenduntur numero valetudinis cauſæ utriusque, quæ proinde quod pro recto aut non recto uſu ſanitatem pariter ac morbos producere ſunt aptæ, res non naturales medicorum filiis appellantur, inepta, ſi fatendum quod res eſt, appellandi ratione, cum nihil niſi quod maxime naturale, ordine ſuo comprehendant. Hoc vero nomine aër, cibus & potus, motus & quies, ſomnus

& vigiliæ, excreta & retenta, & animi pathemata venire ſolent. Quæ omnia quantum ad moderandam valetudinem conferant, ita cuilibet attendenti planum eſt, & in aprico poſitum, ut nullum relinquatur dubium. Sed vero plures eſſe cauſas valetudinis ratione probe conſiderandas,& venena & medicamenta demonſtrant, quæ tamen omnia & ſi quæ ſunt alia aſſumtorum genera, cibi potusque rationem habere plerisque creduntur,& rebus pariter non naturalibus accenſentur; idemque per omnia de operationibus chirurgicis, atque inſtrumentis aliis acie aut mole eminentibus, & lædere pariter ac juvare aptis intelligendum erit.

II.

Sed nec his omnem abſolvi cauſarum, quæ morbos & ſanitatem producunt,ſeriem, tum res ipſa loquitur, tum HIPPOCRATES autor eſt, qui poſtquam vitam brevem, artem longam, occaſionem celerem, experimentum periculoſum, judicium difficile duce veritate pronunciaverat, oportet autem, pergit, non modo ſe ipſum, nempe Medicum, exhibere, quæ oportet, facientem, ſed etiam ægrum, & præſentes, & externa. Externa iſta, τὰ ἔξωθεν, plura involvunt, quam ut paucis ea efferre liceat, videturque optimus Senex paucis multa, & omnia illa indigitare voluiſſe, quæ A. C. CELSO judice alias nec dici nec ſcribi poſſunt. Tot certe ſunt utriusque valetudinis præſidia, quæ vix milleſimo mortalium conceſſa ſunt omnia. Quod enim de ſano homine qui & bene valet & ſuæ ſpontis eſt, idem affirmat

I. Aph. I.

mat CELSUS, quod nimirum nullis se alligare legibus debeat, ac neque medico neque iatrolipta egere. Istum quod oporteat varium habere vitæ genus, modo ruri esse, modo in urbe, sæpiusque in agro, navigare, venari, quiescere interdum, sed frequenter se exercere, & quæ sequuntur plane egregia, ea quidem omnia rectissime se habent, sed quis quæso suæ spontis est? Plerosque sane mortalium durum illud necessitatis telum cogit, aliis ut inserviendo vitam miseram trahant, aliorum itaque jussu, instinctu, voto vitæ rationes instituere cogantur. Sed nec qui honestiore sunt loco nati, qui munerum dignitate, aut generis nobilitate fulgent, ipsique Principes & Magnates, & quorum ad exemplum, nutum, omnia componuntur, si quidem ornare, quam accepere provinciam, velint, revera suæ sunt spontis sunt, belli pacisque tempore id sedulo agentes, curantes, & cum valetudinis non raro detrimento molientes, subditis, regionibus, provinciis ut bene sit, de singulis ut optime mereantur. Ita vero cum iis qui summo sunt loco nati, & rerum omnium affluentia gaudent, cum sit comparatum; quid demum de egenis fiet? Hi certe omnibus sanitatis subsidiis destituti prorsus videntur. Sed salva res est: his enim natura aëris salubritatem libertatemque plerumque non invidit, alimenta parce concessit, ne copia facile nocerent, motum atque exercitationem corporis frequentiorem ipsa injunxit necessitas, ita ut, quoad sani sunt, & laboris amantes, de mediis ad sanitatis conservationem necessariis conquerendi nullam inve- *L. I. c. I.*

ve-

veniant causam. Quod si vero cum morbis hujus generis hominibus confligandum erit, tum certe vitam revera miseram agunt, omnibus fere subsidiis sanitati reparandæ necessariis prorsus destituti, nisi aliorum opera subleventur.

III.

Hoc certe institutum illorum fuisse videtur, qui aliorum egestati atque indigentiæ facultatibus suis ut subvenirent, qui peregrinantium, decrepitorum orborum, pauperum, languentiumque commodis ut consulerent, xenodochia, nosocomia & nosodochia gerontotrophia, orphanotrophia & ptochotrophia magno instruxerunt apparatu, & necessariis quibuslibet vitæ subsidiis, alimentis, medicamentis, & quæ ad congruam singulorum applicationem spectant, adminiculis prospicientes ingentem sumtuum vim impenderunt. Vt vero nullum facile oppidum offenditur, quod non ptochotrophio aliquo, majori minorive apparatu instructo gaudet, ita veri nominis nosodochia in Germania nostra rarius occurrunt, aut si quæ dantur, minoris sunt apparatus, quam ut commemorari pluribus mereantur. „Talia, ut J. BOHNIVS, Medicus consummatissimus „ apposite scriptum reliquit, in Germaniæ civitati- „ bus vix speranda erunt, si Viennam, Hamburgum „ & Argentoratum excipias, populosioribus & in- „ structissimis xenodochiis gaudentes, quorum „ alumni vivi praxeos, mortui anatomes exercitio „ moderantibus Medicis insignis peritiæ quotidie „ subjiciuntur. Abundant & luxuriant vero his

d. offic. Med. diss. I, §. II. 15.

Bel-

Belgium, Gallia, Anglia, Italia, magnis ſumtibus " & ſplendidiore apparatu ex tructis & enutritis, mi- " ſerorum infinitorum proinde ſaluti ac artis medi- " cæ incremento ſacrata." Belgii ſane noſodochia quisquis unquam vidit, is de eorum ordine, elegantia, ſplendore, & magnifico ubivis apparatu vivum nactus documentum dictis haud temere fidem derogabit. Vnum quippe Amſtelodamum uti pro totius fere orbis aut cultioris ejusdem partis compendio a ſanioribus merito habetur, tot certe xenodochiis, noſocomiis, orphanotrophiis moriotropiis gerontrophiis ſuperbit, ut in ſtuporem rapiantur exteri, hæc talia oculis uſurpantes, & penitius examinantes. De Londinenſibus xenodochiis teſtem αὐτόπτην C. H. ERNDLIVM audire juvabit, hæc talia referentem: „Primum quod viſitavi, ex ædificiis " publicis erat magnum illud xenodochium publi- " cum, quod Anglice Charter-hous appellatur: per " totam Europam invenietur vix ullum, quod tam " inſignes ex Magnatum legatis poſſidebit divitias, " qvam hoc ipſum, ita ut reditus ex fundo annui " quinquies mille librarum anglicarum ſummam " conficiant. Aluntur in hoc ſenes pariter ac juve- " nes, maximam partem autem faciunt pueri pa- " rentibus orbi, quorum tenera ætas ab aliquot " præceptoribus hunc in finem conſtitutis ad pieta- " tem & humanitatem ſollicite informantur, bene- " ficia quoque apud hos minus ceſſant cum fine " pueritiæ, ſiquidem illi, qui literis operam dare " apti reperiuntur, in Academia Cantabrigienſi "

itin. Angl. & Bat. 1706. 1707. p. 32.

„poſt-

„ postea largissimis, pro studiis prosequendis, fru-
p. 37. s. „ untur stipendiis. Et porro: Inter rarissima Lon-
„ dini numerandum etiam magnificum illud ædifi-
„ cium in Moor--fields, quod pro recipiendis ac
„ custodiendis maniacis ac lunaticis est extructum,
„ ac Bedlam ab Anglis appellatur: pro regio palatio
„ primo intuitu hoc potius, quam pro stultorum
„ ac furiosorum receptaculo habebis, nec injuria
„ dixit Gallus ille de Anglorum singularibus a Re-
„ ge suo scifcitatus: possidere Londinenses morio-
„ trophium, quod magnificentia vix cederet Pari-
„ siensium arci lupariæ (Louvre) ad quod Rex: næ!
„ Angli ingentem stultorum ex magnatibus nume-
„ rum habeant, necesse est, qui in erigendo hoc mo-
„ riotrophio tam sumptuosi fuerunt. Aedificium
„ hoc anno 1676. finitum & pretio 20000. librarum
„ anglicarum extructum est, quod suppeditatum a
„ civibus Londinensibus. Interiorem ædium par-
„ tem faciunt duo in insignem longitudinem exten-
„ sa atria, ex quorum latere ægrotantium cubicula.
„ Alitur pro curandis his miseris Medicus, & acci-
„ dit non raro, ut intra annum plusquam quadra-
„ ginta ex hoc loco sani & curati secedant. Non
„ procul hinc a sinistris in suburbio Hoxton xeno-
„ dochium publicum cernitur, cujus auctor fuit
„ Dn. ASK. Inservit hoc sustentationi viginti se-
„ num pauperum, ac totidem puerorum, ædifici-
„ um nitidum satis atque elegans. Reditus hujus
„ xenodochii ante aliquod annos insigne habuerunt
„ augmentum ex legatione Dominæ Leadæ, matro-

næ

næ famigerabilis. Et rurſus: Non procul Londino in diſtrictu illo, qui ad Weſtmonaſterienſe ſuburbium adhuc refertur, delectatus ſum viſitatione magni illius xenodochii, quod ab adjacente vico Chelſey, Chelſey Hoſpital appellatur, & a Carolo II. in ſolatium militũm læſorum vel exauctoratorum fundatũm fuit, in cujus memoriam quoque ſtatua Regis Caroli ex ære conflata in medio areæ poſita cernitur. Aedificium hoc magnificum opus eſt, tanto fundatore dignum. Habet ſacellum cum duobus diaconis, Medicum etiam & Pharmacopœum. Alit autem quadringentos & ſeptuaginta ſex milites emeritos, exceptis locum tenente & reliquis officialibus, in commodum alumnorum conſtitutis: pro ſalario dictorum officialium, famulorum famularumque tria millia librarum quotannis conſumuntur. " " " " " " " " " " " " " " " " p. 45. ſ.

IV.

Pariſienſium quæ ſit ratio noſodochiorum, tum aliunde conſtat, tum ex his, quæ DANIEL HOFMANNVS memoriæ prodidit, clare intelligitur; is enimvero, quod a Deo nomen habet, noſodochium, & l'hotel de Dieu vocatur, ampliſſimam Medicorum ſcholam appellat, cum in eodem octo ægrorum millia, miſeris memorabilibusque afflictorum ſymptomatibus ſuſtententur, ac Medicorum & Chirurgorum ſubſidiis ſubleventur. In noſodochio, quod generale vaſtum nominatur, ſeptem hominum millia contineri, idem refert. In noſodochio charitatis, quod ſcopo medico aptius judicat HOFMANNVS, diſſ. epiſt. d. util. peregr. gall. p. 2.

ægrotorum agmina, ut idem ſcribit, reperiuntur. Nec in aliis Pariſiorum noſodochiis qualia incurabilium, militum invalidorum, maniacorum, miſericordiæ, trinitatis, convaleſcentium &c. occaſio morbos rite cognoſcendi & promte tutoque curandi deeſt. Plura eam in rem commemorata leguntur a C. G. STENTZELIO, V. Cl. quibus ea, quæ N. BLEGNY poſteritati reliquit, addenda veniunt. Viennenſia noſocomia antea laudata juſto recenſita ordine, in MISCELLANEIS PHYSICO-MEDICO-MATHEMATICIS occurrunt. De Mediolanenſibus vero & Neapolitanis noſocomiis, quisquis plura noſſe cupit, is certe G. BVRNETVM ſi evolvet, quæ proſint ſimul & delectent, haud difficulter inveniet. Neapolitanorum ſigillatim noſodochiorum THOMAS meminit BARTHOLINVS, quando ad JO. RHODIVM alia inter, hæc talia perſcripſit. „Noſocomium incurabilium amplum ſæpe cum Severino amiciſſimo ingredimur, „ & raras operationes ejus chirurgicas ſpectamus. „ Aegri tamen rudius ab illo tractantur, niſi dicto „ ſint obedientes, aut vel verbulo muſſitent, aut „ de dolore conquerantur. Placet tamen pietas „ Nobilium Neapolitanorum, qui non raro epulas „ lautas ægris afferri curant, & ipſi, ne fraude in„ tercipiantur, miniſtrant. Noſocomium alterum „ B. M. Annunciatæ magnificum eſt & ditius, in cu„ jus inferiori coenaculo febres omnes tractantur, „ ſuperiori vulnera. Supremo in tecto locus eſt „ amoenus & patulus, quo admittuntur convale„ ſcentes, ut ſe reficiant, & ſenſim aëri aſſueſcant.

d. perverſa pathol. doc. diſc. & exerc. met. p. 19. ſ.
Zod. Med. Gall. A. IV. M. Nov. p. 340. 1728. *M. Mart. p.* 937.
itiner. per Helvet. ital. P. I. p. 308. *P. II. p.* 131.
Cent. I. ep. 49.

In

In inferiori ad latus dextrum peculiare eſt cœnaculum, in quod moribundi & deſperati importantur, ut Patribus Reverendis ſint vicini. " Quisquis itaque hæc & plura alia, eaque refertiſſima exterorum noſocomia, S. Trinitatis Romanorum, S. Spiritus Venetorum, S. Ludovici Pariſienſium, Chriſto dicatum Londinenſium, aliaque in Belgio & emporiis Germaniæ celebrioribus conſpicua frequentaverit, haud difficulter obſervaverit, illa non inquilinis tantum & civibus locorum, ſed extraneis, tanquam totidem perſonarum miſerabilium aſyla patere & dicata eſſe. Hunc enim in finem tam liberalibus & divitibus ſubſidiis aluntur, ut ſupra dictum S. Trinitatis noſodochium a Sixto V. novem mille coronatorum annuo reditu dotatum ſit, ſicut ex SPRENGERI Roma nova M. B. VALENTINI ſatis opportune animadvertit. *L. VII. c. 2. p. 676.* *Chir. med. p. 526.*

V.

Quantumvis vero hæ & ſimiles de noſodochiis paſſim obviæ relationes originis eorum, quando & quo autore fundata ſint, paſſim mentionem injiciant; operæ tamen pretium erit antea quam de emolumentis exinde in univerſum genus humanum, inque artem cumprimis ſalutarem redundantibus, nævis item & defectibus eorum verba amplius faciam, in originem eorum paulo inquirere altius. Quo quidem loco in tanta rerum caligine & ſcriptorum ſilentio fatendum ingenue eſt, vix certi quid hic determinare licere. Enimvero Romæ quondam templa diis gentilium ſacra & pacis ſigillatim

templum ægrotis recipiendis curandisque esse dicata, GREGOR. GIRALDVS existimat, qui ab ægrotis id frequentari consuesse, primo de diis gentium libro scriptum reliquit. Sed erroris illum HIERONYMVS arguit MERCVRIALIS, quod autoritate quadam GALENI falso intellecta permotus illud adseruerit, cum nullibi legatur, in illo aut in alio templo eos unquam versatos, præterquam in insula Tiberina, ubi Aesculapii ædes sitæ erant, & quodam alio loco in id extructo, ut qui ad ludos Circenses venirent, si forte fortuna ægrotassent, haberent, ubi commode curari possent. „Etenim, ut ejus porro verbis utar, in templo pacis convenire consuevisse „omnium rationalium artium Professores ad disputandum, ipsemet Galenus in sermone de libris propriis manifestum fecit, medicos etiam „Romæ non raro super ægrotos digladiatos, videre est in pluribus ejusdem commentariis. - - „Attamen, pergit idem, id ignorari nolo, alibi quam „Romæ languentes in templis quandoque detineri „solitos fuisse, ut curarentur. Quod locupletissimus testis est Strabo in octavo Geographic. libro, „ubi memorat, in epidauro, Coa insula, & Trica „Aesculapii fuisse ædes, in quibus magna ægrotorum copia nutriebatur, tabellæque cum curationum inscriptionibus pendebant. An vero idem, „vel quid simile fuerit valetudinarium, cujus loci „habetur mentio apud Senecam L. I. de ira, & apud „Columellam L. II. c. I. 16. & L. 12. c. 3. 7. certe affirmare non audeo." Puto autem fuisse peculiarem lo-

Var. Lect. L. I. c. 13.

locum in unaquaque privata domo, ubi servi " tantum infirmi curabantur, & detinebantur eo " pacto, quo hodie in monachorum coenobiis simi- " li muneri peculiaris locus dicatus conspicitur. " Hisce adjiciam & illud, tempore Hippocratis " consuevisse Medicos in domibus propriis lan- " guentes alere, ut majori sedulitate eos curarent. " Hunc nimirum priscarum fuisse morem gentium, Aegyptiorum, Graecorum, Romanorum, ut aegrotantes in templis Deorum incubarent, auxiliaque sibi per somnium a Diis, uti putabant, monstrata, vel ab oraculis laudata magna usurparent fiducia, atque effectus quos inde experti fuerunt, salutares, votivis in ipsis fanis suspensis tabulis, laudarent, posteritatique commendarent, vir πολυμαθέστατος HENRICUS MEIBOMIUS insigni eruditionis apparatu ostendit, simulque oraculorum in arte medica usum ex omni antiquitate eruit. Cui, alios ut taceam, JO. DAN. MAIORIS epistola ad S. STURMIUM eam in rem conscripta, ADAMI BRENDELII dissertationes binae graeco idiomate conscriptae & anno seculi primo in Academia Vitenbergensi publice ventilatae, & quae a V. Cl. JO. HENR. SCHULZIO, & SALOMONE CELLARIO in eandem sententiam docte sunt disputata, addi merentur.

d. incubat. in fanis Deor. med. causa fact. H. Conr. praef. 1659. d. oracul. med. ergo quaesit. & votivis convalescent. tabel. περὶ τῶν φαρμάκων ἐν τοῖσιν ἱεροῖσιν ἐγκοιμήσει παρὰ θεῶν ᾐτεμένων. περὶ τὴν ἐγκοίμησιν. Hist. med. Per. I. Sect. II. c. 3. §. 33. orig. & antiq. med. V.

VI.

Uti vero haec talia paganorum superstitioni merito relinquimus, ita parum abest, quin quae etiamnum florent a nato mundi Servatore extructa & largis sumtibus partim fundata sunt nosocomia eandem

dem ingeniorum pestem, superstitionem inquam, agnoscant originem, atque idcirco piarum ad classem causarum, seu ad ultimam, uti vocatur voluntatem, ad vota, ad legata, quæ a moribundis vel ultro fieri & præcipi, vel ab adstantibus varias ob causas extorqueri solent, a viro consultissimo J. H. BÖHMERO sat commode referuntur. Ac licet JO. BODINVS aliam paulo originem, occasionem nonnihil diversam, servorum nempe manumissiones apud episcopos in ecclesia factas nosocomiis assignet, re tamen penitius examinata, dictis neutiquam adversari, quin eadem confirmare magis videtur. Ita autem ille: „ Nihil antiquius habuerunt ii, qui prima Reipublicæ christianæ fundamenta jecerunt, „ quam ut christiani servi assidue manumitterentur: ac plerique libertatis spe proposita christiani „ fiebant. Quin etiam in Africæ historiis proditum „ est, Paulinum Nolæ Pontificem, cum omnia, quæ „ in bonis haberet, sub hasta vendidisset, ut ex pecunia coacta captivos Christianos redimeret, ad extremum Vandalis quod mirere, se ipsum vendidisse. Inde servorum manumissiones apud episcopos in ecclesia factæ. Ex quo secuta est Constantini Magni principatu tanta tenuium ac egentium hominum multitudo, quibus nihil præter „ libertatem relictum erat, quique nullas artes didicerant, ut nulla re gravius civitates premerentur. „ Inde Xenodochia, Brephotrophia, Gerontocomia, Nosocomia, antea penitus ignota, Christianorum pontificum rogatione a principibus fun-„dari

Iur. eccles. Prot. L. III. Tit. XXVI. p. 985.

L. I. d. Republ. p. 61.

„ dari & conſtitui cœperunt. Inde Baſilii concio-
„ nes, conquerentis, voces ac ſuſpiria languentium
„ in templis una cum Sacerdotum precibus confun-
„ di & miſceri. Iisdem fere temporibus Julianus
„ Auguſtus Paganus pontifices chriſtianorum ex-
„ emplo ad noſocomia & xenodochia extruenda ac
„ publicis privatisque opibus augenda cohortatur.
„ Et quoniam tenues liberi filios exponebant, ut
„ Chriſtianorum benignitate ac largitione educa-
„ rentur, Gratianus lege ſanxit, ut ſervitutem ſervi-
„ rent iis, a quibus educati fuiſſent.

VII.

Poſtea vero quam varii inprimis eccleſiaſtici ordines equeſtres cœperunt, cœperunt autem circa idem fere tempus quo expeditiones quæ vocantur cruciatæ ad propagandam fidem & expellendos a terra ſancta, quam occupaverant, Saracenos, magno numero & ingenti zelo factæ ſunt, id quod ſeculo a nato Chriſto fere undecimo & duodecimo contigit, ab ipſis equitibus, ordinumque præſidibus varii generis xenodochia & noſocomia fundata eſſe tum aliunde conſtat, tum a laudato modo BÖHMERO memorabili exemplo Hoſpitalis S. Johannis, quod Hieroſolymis quondam extitit, illuſtratum eſt. *l. c. p. 148.* Ac fallor, annon de ordine Melitenſi omnium primo S. Joanni Sacro idem innuere THOMAS BVRTHOLINVS, Noſocomium, ſcribens, "Meliten- "
ſe duos habet Medicos, Gallum & Melitenſem, "
Chirurgos tres, per vices ægros inviſentes. Te- "
nentur & Equites ipſi ægros inviſere, & de neceſ- "

ſariis

„ sariis prospicere, habetque singula natio suam in „ hebdomade diem, videlicet Germani veneris diem, quo novitii equites ægros invisunt, & ut „ commode cibentur, provident. Hisce autem diutius immorari, præsentis non patitur ratio instituti. Plura vero suppeditabunt GRYPHIVS, MIRAEVS, FAVINVS, GIVSTINIANI ET BONANI, BELLOY, TOVSSAINT
p. 75. DE SAINT LVC, aliique a J. B. MENCKENIO, Viro litteratissimo in Historicorum Indice scriptorum magno numero recensiti, qui de ordine equestri in communi, aut de hoc, isto sigillatim exposuerunt.

VIII.

Non possum tamen a me impetrare quin ordinis S. Lazari, pleniorem paulo mentionem hoc quidem loco faciam, quo xenodochiorum leprosis sigillatim dicatorum opportune recordor, quippe quæ ordini isti equestri procul dubio in acceptis referenda sunt: Illius quidem origo longe antiquissima & primo, aut certe quarto a nato mundi Servatore seculo initium cepisse creditur, ab aliis vero Balduino I. Hierosolymitano, qui inter duodecimi initia seculi vixit, si non prima ejus origo, incrementum certe ejus adscribitur. Monachi primum, hinc equites eundem constituerunt, qui id sibi negotii datum esse existimarunt, bellum ut infidelibus indicerent perpetuum, peregrinis commoda pararent hospitia, atq; adversus Muhamedanos defenderent, inque primis incurabilium leprosorum comodis ut invigilarent & de vitæ subsidiis, quibus indigebant, solliciti essent, vide & ipsius denominatio ordinis orta esse cre-

creditur. Illud certe memoratu dignum eſt, non ipſos modo leproſos ordini huic adſcriptos interdum eſſe, ſed & ipſum ordinis Magiſtrum, (der Grosmeiſter) equitem lepra affectum eſſe debuisſe. Quæ tamen conſuetudo ad decimi tertii medium ſeculi tantum perſtitit. Anno enim 1253 equitibus hisce leproſis a Saracenis & infidelibus in fugam conjectis & Syria expulſis, Innocentius IV. P. R. ordini ipſi, ſanos impoſterum equitum Magiſtros eligendi poteſtatem conceſſit. Diverſis deinde temporibus hunc ordinem equeſtrem Pontifices Romani immunitatibus ornarunt, tum Reges & Principes ingentibus auxerunt bonis. Quemadmodum a Ludovico VII. Galliarum Rege dicto juniore, peculiarem regionem Boigny dictam, & prope Aureliam ſitam dono datam hujus equites ordinis acceperunt, eamque Chriſtianis e Palæſtina ejectis incoluerunt. Poſteaquam vero lepra in regionibus occidentalibus multum a frequentia & impetu remittere, ac proinde actiones ordini huic ex prima ejus inſtitutione incumbentes uſu deſtitutæ viderentur; ille quidem dignitate ejus priſtina non parum hinc iminuta, cum Melitenſium ordine, ab Innocentio VIII. P. R. poſterioris precibus adſurgente, combinatus eſt, id quod factum A. O. R. 1490. Idem deinde licet a Gregorio XIII. P. R. 1512. cum S. Mauritii ordine conjunctus, & Emanuel Fhilibertus Dux Sabaudiæ una cum poſteris ejus Magiſter equitum conſtitutus fuerit; in Gallia tamen alius ejusdem ordinis magiſter ſæpius electus, ipſe vero ordo cum

ordine equestri de nôtre Dame du mont Carmel combinatus est, sicut hæc & plura momenta alia ex fontibus supra laudatis hausta in LEXICO UNIVERSALI HISTORICO legere est.

edit. noviss. Lips. P. II, p. 126. s.

IX.

Ad xenodochia igitur leprosis sigillatim destinata, quæ in specie lazaretta, germ. lazarethe vel & Siechen-haüser appellantur, nunc devoluto sermone non abs re quæritur, cur leprosoria magno passim numero, ingentibus sumtibus quondam extructa, leprosis plerumque vacua reperiantur? Idem vero mecum post T. BARTHOLINUM ita locutum: „ Olim certe familiaris erat lepra in Insulis „ nostris Borealibus Feroënsibus & Islandia, sicut „ nosocomia ibidem extructa testantur, quæ nunc „ vacua ruinam ruinantur: ante quinquaginta fere annos in Patavina Academia de Gallis suis CAROLUS quæsivit PATINUS his fere verbis: „ Mille sunt „ xenodochia in Gallia leprosis dicata, quamvis in „ amplissimo regno nullus plane lepra græcorum „ Arabumque correptus langueat, quid ergo, quales erant ipsi leprosi? Neque vero quærere tantum, sed responsionem pariter aptam addere, e re erit, quod antequam fiat, lepræ examen instituere succinctum juvabit. In universum quidem morbus hic in lepram Græcorum & Arabum omnium consensu scriptorum dispescitur, prout nimirum penes Græcos aut Arabes Autores ejusdem historia morbi diversis enarratur modis, utriusque vero summus gradus ab omnibus elephantiasis vel etiam leontiasis

d. morb. Bibl. p. 55.

or. d. lue vener. Patav. 1687.

a cutis

a cutis ſumma craſſitie in hisce animantibus obvia denominatur. Et Græcorum quidem elephantiaſis per ſcabiem ferinam malignam & univerſalem, cum profunda cutis & carnis exulceratione, per totum corpus ſerpente, illudque ſquamis & corniculis elatis obducente deſcribitur, & hæc quidem cum lepra Arabum paria facit; elephantiaſis vero Arabum tumorem denotat ſcirrhoſum, varicoſum diuturnum pedum & crurum, ita, ut multos inter alios, quos brevitatis ſtudio ſciens volensque mitto, AMATVS perhibet LVSITANVS: "Elephantia Arabum pedum cum varicibus tumor, Græcorum vero elephantiaſis is morbus eſt, quem Chriſticolæ Sancti Lazari, vel vulgares lepram appellant, & eo infectos lazaros vel leproſos vocant." *Cent. 2. cur. 34. Schol.*

X.

Et Lazari quidem morbum quem plerique lepram appellant, THOMAS vero BARTHOLINVS, quod mirum, ſilentio tranſit, G. W. WEDELIVS, ὁ πάνυ pro ileo hæmatite Hippocratis venditat, opportune recordor in diſſertatione quadam ill. HOFMANNI præſidio habita ita excuſſum eſſe, ut peculiarem pauperum ſeu mendicantium morbum, eumque ulceroſum, variis exemplis parallelis illuſtratum conſtituat. Quo eodem loco elephantiaſis Græcorum ſeu lepra Arabum quæ & Satyriaſis ob tentiginem inexplebilem vocatur, tanquam morbus totius corporis fœdiſſimus & inſanabilis ex ARETÆO, FALLOPIO, LOMMIO, FORESTO aliisque fuſius deſcribitur; hisce porro additis: „Hicce ſæviſſimus morbus primum

l. c.

P. P. d. Lazaro ante portam.

d. morbo Lazari.

§. 4. p. 8.

§. 6. p. 10.

„ in Aegypto, ſpeciatim Alexandria admodum fuit
„ familiaris,ac fere endemius, ob Aegyptiorum vi-
„ ctum ſordidum, ac impura ſubterranea habitacu-
„ la; quemadmodum teſtatur Plinius H. N. L.
„ XXVI. c. I. Galenus L. II. de arte curandi c. 10.
„ Proſper Alpinus L. I. de Med. Aegypt. c. 14. Hinc
„ Lucretius L. VI. d. natura:

Eſt Elephas morbus, qui Nili flumina propter
Gignitur, Aegypto in media, nec præterea usquam.

„ Fuit igitur morbus ille tempore Cornelii Celſi
„ plane incognitus in Italia, quemadmodum ille
„ L. III. c. 25. atteſtatur. Poſtquam autem tem-
„ poribus Pompeji Magni, Julii Cæſaris ac Medici
„ Asclepiadis Romanus exercitus Aegyptum petie-
„ rat; ille reduxit ſecum contagioſum hunc mor-
„ bum in Italiam, teſtantibus Plinio l. c. c. 9.
„ Plutarcho ſympoſ. 8. probl. 9. propagavit. Ab-
„ hinc demum latius vagabatur hoc malum per Eu-
„ ropam, & maxime frequens fuit in Belgio, Gallia
„ &c. adfirmantibus Amato Luſitano Cent. II. cur.
„ 34 & Valleriola L. VI. enarrat. 5. Quum autem
„ lues venerea invaderet Europæas regiones; le-
§. 7. p. 11. „ proſus hic affectus fere penitus diſparuit, ſaltem
L. I. c. 2. „ inter rariſſimos refertur. Ac porro de Lepra
Prax. Med. In- Græcorum obſervatur, quod cutis tantum vitium
fall. p. 677. veteribus denotet, nec tam fœdam univerſæ faciei
Prax. Chir. deturpationem involvat, quanta elephantiaſi pro-
p. 928. pria eſt. Plura vero de cauſis utriusque lepræ &
d. morb. ſignis tum eodem loco, tum apud H. MERCVRIA-
orig. p. 50. LEM, M. B. VALENTINI, C. G. STENZELIVM aliosque an-
notata occurrunt.

XI.

XI.

Hisce pro instituti ratione delibatis nemo amplius mirabitur, tantam hodie leprosorum esse raritatem, ut xenodochia iisdem dicata passim vacua occurrant, posteaquam ex dictis satis constat, luem veneream passim per Europam invalescentem omnem fere lepræ memoriam obscurasse. Fœdam vero istam luem superioribus ignotam seculis a Græcis certe & Latinis Arabibusque nusquam hoc nomine notatam anno demum a recuperata mundi salute 1693. cum redeunte ex Indiis occidentalibus infecto Christophori Columbi exercitu Barcinonem primum in Hispaniis, mox deinceps expeditionis gallicæ occasione Neapolin & Italiam reliquam invasisse cum FERNELIO, FALLOPIO, BERGERO meo, aliisque pridem publice affirmare, ego Præses neutiquam dubitavi. Sed ut dies diem docet, cum ratione convenire haud videtur, lepram in morbum forsan gallicum esse astrorum vitio veneris abusu accedente transmutatam, quorsum JO. LANGIVS Medicus ejusdem fere ævi doctissimus quando causas novi hujus morbi vel renati potius evolvit, inclinare videtur; nec desunt qui luem veneream non novum, sed antiquissimum esse morbum, autoritate eorum, qui diu ante obsidionem Neapolitanam clari testantur, haud paucos jam olim ab immundis sordidisque mulieribus varia contraxisse vitia, affirmant, quo nomine DODONAEVM, GVIL. SALICETVM, qui 1270. claruit, VALESCVM I TARENTINVM, qui 1418. & BERNH. GORDONIVM, qui medio tempore vixit, a SCHENCKIO laudari

Desider. Med. p. 162. d. eo quod divin. in H. L. p. 25.

L. I. ep. 42.

L. VI. obs. 8.

dari conſtat, nec ſine ratione huc referre licet illa PRVDENTII:

Iſtum libido fœtida
Per ſcorta tractum publica
Luto & cloacis inquinat
Dum ſpurca mendicat ſtupra.

Non video itaque quid obſtet, quo minus utramque & Arabum & Græcorum lepram ſeu elephantiaſin ipſam fuiſſe veneream luem, illam proinde non novum ſed antiquiſſimum eſſe morbum, hancq; unam & veram eſſe rationem affirmemus, cur leproſoria pleraque leproſis hodie vacua deprehendantur.

XII.

Poſtea nimirum, quam morbus hic, quem lepram hactenus, nunc veneream luem appellare licebit, incurabilium claſſi hactenus adſcriptus, exoticorum uſu lignorum, inque primis prudenti mercurii applicatione ſat feliciter curari cœpit, hoc vero IACOBVM BERENGARIVM CARPENSEM, qui & CARPVS alias dicitur, quiq; ſeculi initio decimi & ſexti floruit primum & feliciſſimo quidem ſucceſſu tentaſſe, G. FALLOPIVS autor eſt, quem deinde magno numero, nec impari ſucceſſu alii imitati ſunt, omnem lepræ incurabilis & leproſorum memoriam ſenſim eradicatam, xenodochiis adeoque leproſis dicatis priſtinam dignitatem ademtam eſſe patet. Præterea vero & phænomena & ſigna utriusque lepræ ita ſunt comparata, ut ad veneream luem, modo diverſos ejus gradus neutiquam negligamus, haud difficulter applicari poſ-

L. de morbo Gall. c. 76.

possint. Quod vero palmarium & princeps hujus conjecturæ est argumentum, eo inprimis tempore, quo lues venerea invaluit, & lepræ & leprosorum, & ordinis S. Lazari ut pridem est observatum, memoria evanuit. Quare & GVIDO PATIN lepram sæpe falso accusari, ostendit, ejusdemque filius CAROLVS PATINVS ad quæstionem supra propositam disertis respondet verbis: „ Lue venerea adfecti pro " leprosis audiebant, insanabilibus tunc temporis " ægrotantibus. " Ac cum in statutis facultatis medicæ Lipsiensis hodieque receptis Doctoribus medicinæ sub pœna injungitur, ut ne quis eorum de lepra affecto judicium ferat, & curam ejus in se suscipiat solus, addit, qui hæc refert ill. P. G. SCHACHERVS: „ utut lepra correptus, si a lue venerea adfectis " discesseris nullibi locorum inveniatur. "

L. I. ep. 104. p. 239.

l. c.

d. cephal. ex lue vener.

XIII.

Sed quid de Judæorum fiet lepra? cujus Sacra passim pagina mentionem injicit. Equidem vir summus G. W. WEDELIVS argumentis admodum speciosis nec minimi ponderis adserere non dubitat, Græcorum pariter atque Arabum elephantiasin, ipsamque, cujus in sacra pagina fit mentio, lepram a lue venerea neutiquam differre, ac proinde unam eandemque omnibus appellationem competere. Sed ut reliqua recte se habent, ita vereor an intelligentibus hæc, quæ sequuntur, tanti sint factura satis viri verba: „ Quod vero lepram aliam extraordina- " riam, ratione indumentorum, vel ædificiorum " & parietum seu inanimatorum attinet, hodie ple- " nissime

Lev. XIII.

Ex. Med. Phil. C. II. D. IV. ex. 9.

l. c. p. 105.

„ nissime videntur cessasse, vel si quæ talia forte ac-
„ cidant, ejusdem sunt commatis, e suis causis ar-
„ cessenda, unde in his occupari latius non attinet,
„ vel aliorum disquisitioni relinquitur. Quare illorum magis arridet sententia, qui Judæorum lepram pro sui generis morbo, vel pœna potius divinitus immissa, & divinitus tollenda habendam esse existimant. Ac licet quæ de lepræ contagio vestimentis inhærente, iisque mediantibus latius serpente, causisque adeo naturalibus a FRANCISCO VALLESIO hujus occasione morbi afferuntur, neutiquam sint contemnenda, non tamen idem de domo, de sede de cubili affirmare audet vir doctissimus, dolendumque omnino est, ipsum pariter ac THOMAM BARTHOLINUM ubi de lepra Judæorum ipsis sermo est, eam cum Græcorum & Arabum elephantiasi, quin & cum morbo ipso gallico aperte confundere, nec nisi trita & vulgaria ab illis adferri, id quod utriusque autoris eruditos alioquin inspicienti labores ad oculum patebit.

Phil. Sacr. p. 182.

l. c.

XIV.

Reliqua, quæ etiamnum variis in locis florent xenodochia uti miseris multis refugium, solatium, quietem, ita medicorum filiis, artique salutari plura pollicentur emolumenta. Ista vero doctissimus JO. BOHNIUS satis esse luculenta, verbis ostendit pone sequentibus: „Nosodochiorum frequentia hoc inprimis emolumenti rei medicæ præstat, ut in iis vi-
„ scera denatorum morbida scrutari hincque noso-
„ logias genuinas formare liceat, quod Anatomen

l. c.

pra-

practicam vocant, tum etiam ut in illis omni re- " rum necessariarum apparatu instructis autoritate " & sumptibus publicis non tantum alantur & cu- " rentur tot infirmi, sed Medici horum ordinarii, & " inter hos Professores discentium etiam curam ge- " rant, in horum corona grabatulos illorum visitan- " do, affectus p. n. declarando, horum prognosin " formando, ac medelam adornando, de singulis " vero disserendo, uno verbo per horum calamita- " tes illorum studia formando, sicque privatæ æque " ac publicæ saluti prospiciendo, id quod proprio exemplo DANIEL confirmat HOFFMANNUS sequentem *l. c.* scribens in modum: „Meliores equidem matuti- " nas atque antemeridianas horas nullibi transigere " utilius scopoque meo convenientius licet, quam " in publicis nosodochiis inter tot ægrorum millia, " tot gravibus complicatisque morbis laborantia; " haberet sane hic Argus, quo omnes qui ipsi affin- " guntur, oculos occuparet, in tanta successuum & " prosperorum & adversorum copia, contemplan- " da facilius quam enarranda. Et sane eadem mihi mens fuit, eadem sorte usus sum, quando anno se- culi undecimo Amstelodami per aliquot menses de- gens, amplissima urbis xenodochia lustrandi occa- sionem nactus singulis matutinis horis, præeunte Cl. Medicorum Biga, CASPARE COMMELINO, & PETRO GVENELON, quorum ille Gynæceum, hic virilis sexus ægrotos curabat, utrumque invisi nosocomium, nec nisi doctior inde recessi.

XV.

At enimvero cum multi ab uno vel paucis, A. C. CELSI judicio curari, debita nimirum ἀκριβείᾳ non possint, isque, si artifex est, idoneus sit qui non multum ab ægro recedat; fatendum omnino est, in ea ægrotantium multitudine, quibus vix unus alterque præfectus est Medicus, aliis insuper negotiis distractus, non omnia ad amussim peragi vel posse vel solere, sed, ut nihil est ab omni parte beatum, ita & xenodochia & nosocomia suis non carere nævis, quibus & præfectorum avaritiam, ministrorum oscitantiam, & fraudes haud immerito addas licet, quibus emendandis vix provida Magnatum cura aut divitum opes sufficerent. Videlicet cum totus hic mundus universale quoddam nosocomium a T. PARACELSO apposite appelletur, quod & divites & pauperes, & exteros & inquilinos capit, isque proinde omnium commodis mortalium velificandum esse, arguat, optandum sane, nescio an sperandum, talia ubivis terrarum deprehendi nosocomia, qualia in Vtopia sua occurrere, magna fiducia THOMAS affirmat MORVS his, quibuscum finiemus verbis:

L. III. c. 4.

*Spital-Buch, * Vorrede an die Reichen.*

Vtop. L. II. p. 144.

„ Sed prima ratio ægrotorum habetur, qui in pu-
„ blicis hospitiis curantur. Nam quatuor habent
„ in ambitu civitatis hospitia, paulo extra muros,
„ tam capacia, ut totidem oppidulis æquari possint:
„ tum ut neque ægrotorum numerus quamlibet
„ magnus anguste collocaretur, & per hoc incom-
„ mode; tum quo hi, qui tali morbo tenerentur,
„ cujus contagio solet ab alio ad alium serpere, lon-

gius

gius ab aliorum cœtu summoveri possint. Hæc "
hospitia ita sunt instructa, atque omnibus rebus, "
quæ ad salutem conferant, referta, tum tam tene- "
ra ac sedula cura adhibetur, tam assidua medico- "
rum peritissimorum præsentia, ut quum illuc ne- "
mo mittatur invitus, nemo tamen in tota fere "
urbe sit, qui adversa valetudine laborans "
non ibi decumbere, quam domi suæ, "
præferat. "

S. D. G.

SERIES CAPITVM.

COROLLARIA.

I. *Medicamenta Chimica neutiquam sunt spernenda, & Galenicis non raro præferenda.*

II. *Ex marte, vitriolo, sale ammoniaco, & tartaro polychresta medicamenta parantur.*

III. *Quibus tamen, solaria medicamenta, ignis ope confecta, selecta & sulphurea inprimis palmam dubiam reddunt, in morbis quippe desperatis interdum efficacissima.*

IV. *Neque tamen ex hisce vel aliis panacea quædam speranda est.*

V. *Morbum Iorami Regis Iudæ 2. Paralip. XXI. v. 18. 19. veram fuisse Hecticam, non sine ratione adseritur.*

VI. παράδοξον *de mentis humanæ* ἀπαθεία *nuper in scenam productum, modo rite explicetur, fit* ἔνδοξον.

VII. *Admiratio est filia ignorantiæ & mater philosophiæ.*

VIII. *Neque inepte, quisquis philosophiæ finis quis*

quis ſit? interrogatus, reſpondit: ignorantia, & neque videre, neque audire amplius quicquam.

IX. Datur αὐτοχειρία *medica licita & honeſta.*

X. *Argumentum, quod ex funiculi umbilicalis omiſſa ligatura pro infanticidio probando vulgo affertur, ingenti limitatione indiget.*

XI. *Medici Romæ quondam ſervi fuerint nec ne? quæſtio eſt magnis animorum motibus in Anglia pridem agitata, ſed quæ in logomachiam abire videtur, idemque de proſcriptione eorum Roma, quæ vulgo fertur, facta, habendum erit.*

XII. *Medici antiquisſimis temporibus vocati ſunt* Χαρίεντες, *gratioſi, non a gratia vel clementia, ſed ab eruditione morumque elegantia, quoque ab imperita plebe atque ab empiricis inprimis diſtinguerentur.*

XIII. *Parabolani, quorum fit mentio Cod. L. I. Tit. III. qui inſcribitur de Epiſcopis, & Clericis, & orphanotrophis, & xenodochis, & brephotrophis, ptochotrophis & aſcetriis, & monachis & privilegiis eorum L. 17.*

quo-

quorumque ſexcentos ad curanda debilium corpora deputatos ibidem L. 18. legimus, non fuere Medici, ſed plebeji, qui famulitio vel eccleſiarum vel hoſpitalium & xenodochiorum deputati erant.

XIV. Dantur *in* Corpore *Humano actiones plus quam mechanicæ.*

XV. *Omnes generationes & corruptiones ſunt per motum inteſtinum, cujus potiores ſpecies ſunt putrefactio & fermentatio.*

EX-

EXPERIENTISSIMO
DOMINO
CANDIDATO SVO
S. D. P.
PRAESES.

Tria fere effluxerunt luſtra, quo nominis Tui fama, & medicamentorum haud vulgarium ignis ope abs Te paratorum, languentium plurium ſolatio cedentium effectus mihi primum innotuere. Quanti exinde Te fecerim, quodque pretium laboribus meritisque Tuis ſtatuendum duxerim, vel propterea ſilentio premendum arbitror, ne Te in faciem laudare, id quod inſignis Tua modeſtia minime concedit, aut quam documentis haud contemnendis probaſti, artis peritiam ultra quam par eſt extollere velle videar. Equidem non deſunt, qui omnia, laude ceteroquin non indigna vituperare ſoliti, chymica quoq; medicamenta, ceu nimis violenta, acria, noxia, periculo plena traducere, odiumque quod internecinum adverſus eadem in pectore alunt, ad alios quoque propagare & longe lateque diſſeminare ſtudent, miſochymici hinc merito dicti. Ex adverſo vero alii tantum chymicis medicamentis pretium ſtatuere ſolent, ut eadem ad omnia omnino morborum genera,

genera, radicitus extirpanda sufficere rati aut veram panaceam, aut certe medicamentum ad illam quam proxime accedens illius ope inveniri posse, gloriantur, vel etiam sibi de tanti possessione arcani præcipiti nimis impetu blandiuntur, omnemque adeo reliquum medicamentorum apparatum veramque medendi methodum insuper habentes, ac propriis non raro arcanis nimium confisi bene agendi occasionem e manibus elabi sinunt. Medio tutissimus ibis; & Galenica & Chymica medicamenta valetudini si qua fuerit labefactata, reparandæ inserviunt, neque sola mineralia eidem sufficiunt scopo, cum & auxiliis ex animali & vegetabili regno petitis vis atque efficacia insignis neutiquam sit deneganda. Ita vero TE mecum sentire, eandemque in morborum curatione ingredi viam, tum variis hactenus experimentis, tum Medicorum inprimis ordini, variis eam in rem institutis periculis abunde demonstrasti. Hujus igitur indultu cum honores in arte salutari supremi, quos Doctorales vocant Tibi ax merito conferantur, nihil amplius addo, sed toto pectore acclamo antiquum illud: FELICITER! Vale! & sub benedictionis divinæ tutela securus res Tuas ex voto perage, meque amare perge! Et sic iterum Vale! Dab. e Museo d. XI. Nov.

cIↃ IↃ CC XXXIV.

